

6. Цехан Д. М. Організаційні складові оперативно-розшукової протидії злочинності у місцях позбавлення волі / Дмитро Миколайович Цехан // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : ВД «Гельветика», 2019. — Т. 2. — С. 425–428.

Батюк Олег Володимирович

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність теми обумовлена тим, що 24 лютого 2022 року було прийнято Закон України Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1] який визначив, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [1].

Зауважимо, щоб під гарантіями забезпечення національної безпеки необхідно розуміти передбачену Конституцією і законами України систему правових норм, організаційних засобів і способів, умов і вимог, за допомогою яких здійснюється охорона і захист прав, свобод та законних інтересів людини й громадянина.

Варто зауважити, що в період з 24 лютого по 6 листопада 2022 року у Кримінальний процесуальний кодекс України (на далі КПК), було внесено понад десять зміни та доповнення які стосуються досудового розслідування в умовах воєнного стану, як на наш погляд варто проаналізувати.

Редакція статті 615 КПК України, яка встановлює особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, вже змінювалась декілька разів. Доцільно зауважити, що ключові зміни до КПК України було прийнято Верховною радою України 27 липня 2022 року Закон України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану”. Саме у пояснювальній записці, даного Закону було визначено, що з метою забезпечення оперативного та ефективності розслідування злочинів в умовах воєнного стану, та особливо в районах проведення активних бойових дій або максимально наближених до них територіях, слід внести відповідні зміни до статей 238, 241, 615 КПК України, щодо визначення порядку видачі трупу, освідування особи, затримання осіб, обрання або продовження строку тримання під вартою [2]. На наш погляд, доцільно проаналізувати дані нововведення, а саме:

- у статтю 3 КПК України вводить в якості сторони кримінального провадження особу, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю. Вважаємо, що таким чином, фактично закон намагається врегулювати ситуацію, коли під час досудового розслідування було зібрано докази, які були достатніми для повідомлення особі про підозру, проте цього не було зроблено через її смерть, надаючи правовий статус таким особам, у тому числі відновно можливості мати захисника;

- надає повноваження слідчому або прокурору у межах кримінальних проваджень, які здійснюються в умовах воєнного стану (у порядку статті 615 Кримінального процесуального кодексу України), надавати письмовий дозвіл на видачу трупа після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті;

- внести доповнення до порядку проведення освідчування особи в частині можливості проведення огляду одягу особи, в якому вона перебуває, його добровільного проходження та проведення відповідної слідчої дії особою тієї ж статі що і особа, освідчування якої проводиться;

- додати в якості підстави для закриття кримінального провадження до статті 284 Кримінального процесуального кодексу України смерть особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

- змінити перелік повноважень, які може виконувати керівник органу прокуратури замість слідчого судді в умовах воєнного стану за пунктом 2 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (пропонується обмежити до передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245, 248, 250 та 294 Кодексу);

- зменшити строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі в умовах воєнного стану до сорока восьми годин;

- змінено територіальну юрисдикцію суду, який розглядає під час воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності на суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством;

- надання можливості суду в умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вирoku обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вирoku в день його проголошення [3].

Вважаємо досить спірним питання включити новий процесуальний статус особи з точки зору гарантій, закріплених у Конституції України стосовно індивідуального характеру юридичної відповідальності. Саме вказівка на те, що продовження кримінального провадження можливе для реабілітації померлого свідчить про запровадження правової фікції визнання вини померлої особи на підставі того, що зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Крім того, включення такої особи до переліку сторін кримінального провадження також передбачає розширення переліку осіб, що є стороною кримінального провадження з боку захисту. Зауважимо, що також положення не визначають чіткого моменту і підстави набуття процесуального статусу такою особою.

Як висновок зазначимо, що внесення змін та доповнень до чинного КПК України в період дії воєнного стану, на наш погляд доцільно сприймати як додаткову нормативно-правову гарантію забезпечення національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення 30.11.2022 р.)
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n2> (дата звернення 30.11.2022 р.)
3. Павлюк А. Досудове розслідування в умовах воєнного стану: які зміни внесено в КПК? URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanu-yak-zmni-vneseno-v-kpk (дата звернення 30.11.2022 р.)